

osnovno naoružanje artiljerije početkom 20. veka u svim svetskim vojskama, pa i srpskoj, bio je poljski top Šnajder M-1907 kalibra 75 mm

U Prva svetski rat, Srbija je usla i sa sporometnim topovima De Bange M-85 80 mm koji su imali ulogu pozicionog orudja.

Topovi velikih pobeda

Osnožno naoružanje artiljerije početkom 20. veka, u svim svetskim armijama bio je poljski top. Srpska vojska se odlučila za jednu od najsavremenijih konstrukcija u tom trenutku - poljske brzometne topove francuske firme "Šnajder" iz Krezoa, sa komercijalnom oznakom PD-06 i PD-06 Bis. Ugovor sa predstavnicima "Šnajderove" fabrike o kupovini 47 baterija (baterija od četiri oruđa) poljskih topova potpisan je 30. decembra 1906, u Beogradu. Za svaku bateriju naručeno je po 3.000 metaka (2.400 šrapnela i 600 razornih granata). Kao i devet baterija brdskih topova kalibra 70 mm sa istom količinom municije po bateriji. Narudžbina je podrazumevala rezervne delove i ostali pribor. Sav poručeni materijal stigao je u Srbiju do polovine 1909, a po godini usvajanja u naoružanje, dobio je oznaku Poljski top model

1907. odnosno Brdski top model 1907.

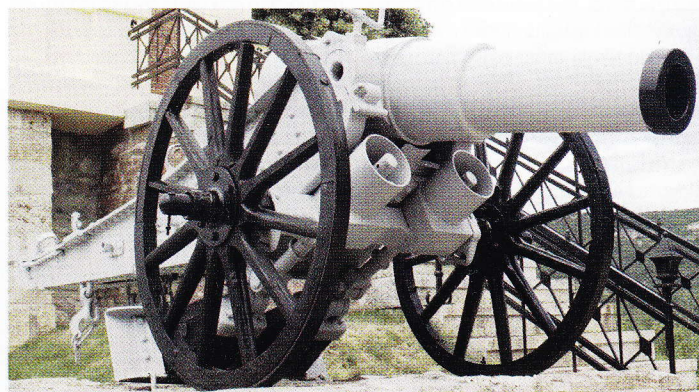
Nova porudžbina topovskog materijala iz Krezoa, izvršena je 1910, kada je naručeno 40 baterija poljskih topova. Kako su ovi topovi u odnosu

Srpska vojska raspolagala je u Balkanskim i Prvom svetskom ratu modernim oruđima, što je uz hrabrost i odlučnost vojnika doprinelo velikim poredama, kao što je proboj Solunskog fronta i oslobodenje otadžbine u rekordnom roku od 45 dana

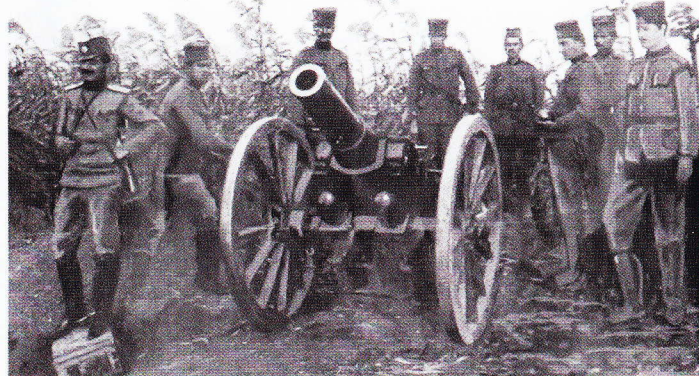
na one iz prethodnog kontingenta imali modernije nišanske sprave i manje izmene u konstrukciji, označeni su kao Poljski top model 1907A. Mu-

nicija - šrapneli i granate, imali su, takođe, nove savremenije upaljače, a kod granata, šnajderit je zamenjen mnogo jačim eksplozivom TNT. Iste godine, naručeno je i osam baterija (32 komada) najmodernijih haubica sis-

početnom periodu Prvog svetskog rata, mnogo veći procenat sporometnih topova i haubica nego srpska vojska, dok je kod Francuza skoro sva teža artiljerija, takođe bila sporometna. Tako je čuveni poljski top francuskog porekla, sistema De Bange M-1885 kalibra 80 mm, iako zamenjen 1907, odigrao vrlo značajnu ulogu kao poziciono oruđe. U rukama III poziva, baterije ovih topova su postavljene duž obala Drine, Save i Dunava i uopšte, državne granice. Za njega se raspolagalo sa dosta municije, jer se dugo nalazio u naoružanju a nije upotrebljavan u Balkanskim

Prva oruđa sa ubrzanim paljenjem bili su haubice Šnajder-Kane M-97 kalibra 12 cm i merzeri Šnajder-Kane M-97 kalibra 15 cm

tema Šnajder M-1910, kalibra 120 mm i dve baterije (osam komada), kalibra 150 mm. Uz svaku haubicu, poručeno i je po 500 metaka. Haubice su u Srbiju stigle u decembru 1912. i njihova prva borbena upotreba je bila pri opsadi Jedrena, kada je II srpska armija upućena kao pomoć Bugarima pri osvajanju ove turske tvrđave.

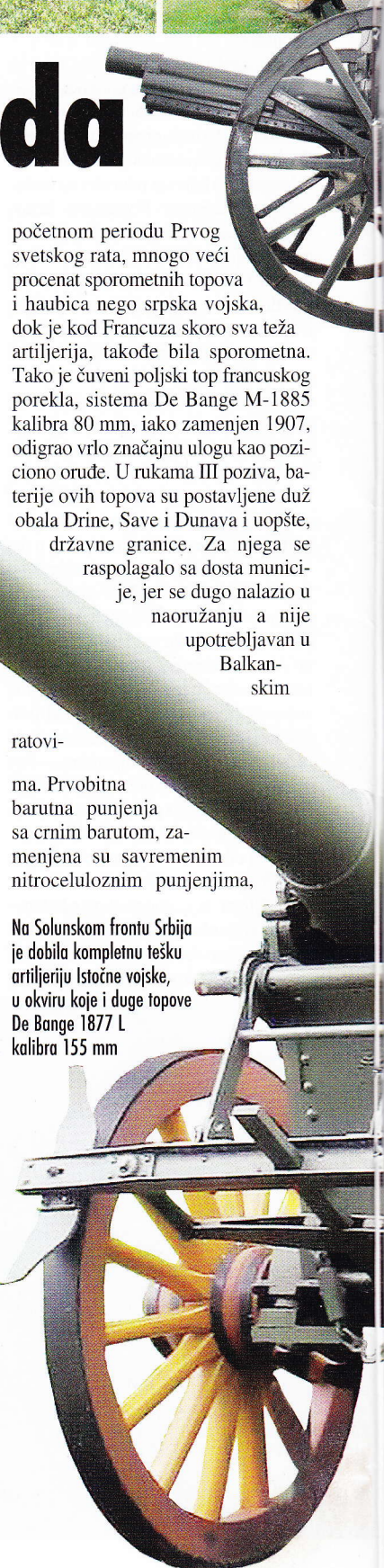
Superiorna konstrukcija

Ovo su bila najmodernija oruđa sa kojima je raspolagala srpska vojska i po kvalitetu su prevazišla ono što su budući protivnici - Turska, Bugarska i Austrougarska, imali u početnom periodu rata. Pored ovih modernih oruđa, srpska vojska je kao i sve zaračene strane, koristila i oruđa starijih modela. Njihova glavna karakteristika je bio nedostatak hidraulične kočnice i vazdušnog povratnika, pa se celo oruđe trzalo prilikom paljbe. Sve ovo je kao rezultat imalo posledicu spore paljbe, jer je za svaki pucanj oruđe moralo da se vraća u početni položaj i ponovo nišani. Sem toga, municija nije bila sjedinjena, nego se barutno punjenje nalazilo u svilenim kesama, a opaljenje je obavljano pomoću frikciono ili perkusione cevčice. Ipak i ova oruđa su imala više nego korisnu i značajnu ulogu. Uostalom, velika evropska sila kao što je Austrougarska, imala je u

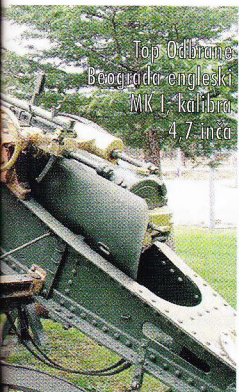
ratovi-

ma. Prvobitna barutna punjenja sa crnim barutom, zamenjena su savremenim nitroceluloznim punjenjima,

Na Solunskom frontu Srbija je dobila kompletnu tešku artiljeriju Istočne vojske, u okviru koje i duge topove De Bange 1877 L kalibra 155 mm

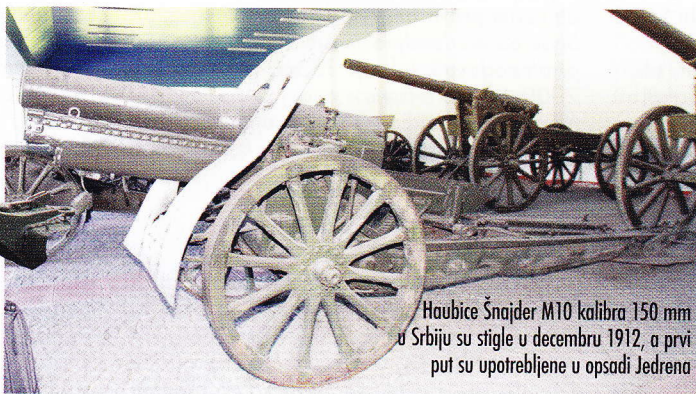
Top odbrane Beograda - engleski MK 1 - kalibra 4,7 inča

Na Solunskom frontu dugi top Šnajder M-97 12 cm

Poljski top Šnajder M-12 kalibra 75 mm

Haubice Šnajder M10 kalibra 150 mm u Srbiju su stigle u decembru 1912, a prvi put su upotrebljene u opsadi Jedrena

što je ove topove činilo vrlo upotrebljivim. U operativnoj vojsci, tačnije u Opsadnom artiljerijskom parku, koji je pripadao armijskoj artiljeriji, nalazili su se još i topovi, haubice i merzeri sa ubrzanim gađanjem, sistema Šnajder-Kane. Ova oruđa su kupljena 1897. i to 16 dalekometnih topova M-1897 kalibra 12 cm, 22 haubice M-1897 kalibra 12 cm i šest merzera M-1897 kalibra 15 cm. Srpska artiljerija se pokazala u najboljem svetlu tokom Balkanskih ratova. Tada su na bojišta pohrlili brojni svetski novinari i posmatrači, jer je to bio prvi sukob u kome su upotrebljena moderna, brzometna artiljerijska oruđa, na svim zaraćenim stranama. Srbi, Bugari i Grei imali su "Šnajderov" materijal, dok su Turci bili opremljeni "Krupovim" artiljerijskim oruđima. Zaključak svih je bio da su Srbi i Grei imali najsavremeniji poljski top, koga su Srbi najbolje upotrebljavali. Kao i

superiornost francuske konstrukcije u odnosu na nemačku.

■ Nedostatak municije

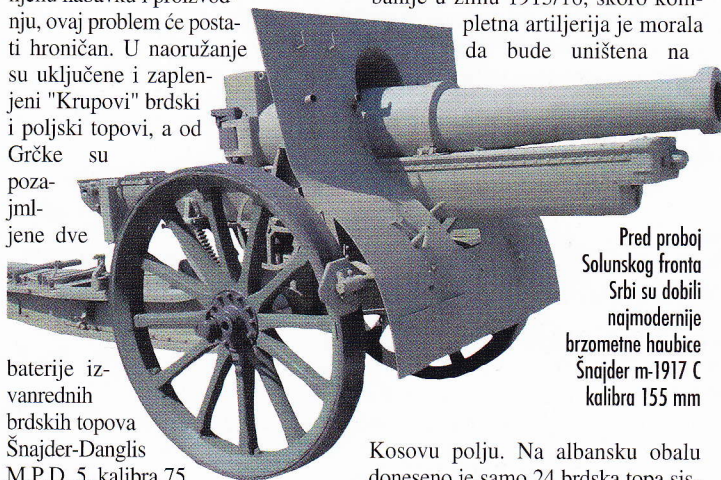
Srbija je u Prvi svetski rat ušla sa istrošenim zalihama artiljerijske municije. Iako su odmah preduzete mere za njenu nabavku i proizvodnju, ovaj problem će postati hroničan. U naoružanje su uključene i zaplenjeni "Krupovi" brdski i poljski topovi, a od Grčke su pozajmljene dve

baterije izvanrednih brdskih topova Šnajder-Danglis M.P.D. 5, kalibra 75

mm, koje su u Marsejskoj luci čekale na transport. Pored toga, za odbranu Beograda od austrougarskih monitora, Srbija je od Francuza dobila tri mornarička topa sa pancirnim granatama kalibra 140 mm, od Engleza osam topova kalibra 120 mm i od Rusa dva topa od 150 mm. U odbranu Beograda bila su uključena i dva topa u oklopnim kupolama, sistema Gruzon kalibra 47 mm koji su u

Drugom balkanskom ratu zarobljeni od Bugara.

Nešto kasnije, u naoružanje su uključeni i zarobljeni austrougarski brzometni poljski topovi, sistema Škoda M-1905/08 kalibra 8 cm. Povlačenjem srpske vojske preko Albanije u zimu 1915/16, skoro kompletna artiljerija je morala da bude uništena na

Pred proboj Solunskog fronta Srbi su dobili najmodernije brzometne haubice Šnajder m-1917 C kalibra 155 mm

Kosovu polju. Na albansku obalu doneseno je samo 24 brdska topa sistema De Bange kalibra 80 mm, dve zaplenjene austrougarske brdske haubice sistema Škoda kalibra 10 cm, šest brdskih brzometnih topova sistema Šnajder-Danglis kalibra 75 mm, devet brdskih topova sistema Šnajder M-1907 kalibra 70 mm i 41 poljski top sistema Šnajder M-1907 i M-1907A kalibra 75 mm.

Posle oporavka na Krfu i dolaska na Solunski front, Francuska je bila zadužena za naoružanje i snabdevanje srpske vojske naoružanjem i municijom. S obzirom na brdsko-planinski karakter vojišta, srpski predstavnici su tražili da se naoružanje artiljerije izvrši brdskim topovima sistema Šnajder-Danglis M.P.D. 5. Koji su, sem manjeg dometa, po dejstvu znali bili

u "Šnajderovoj" fabrici. Ovom zahtevu je moglo samo delimično da se izađe u susret, jer su proizvodni kapaciteti bili prezauzeti. Tako je standardni poljski top postao Šnajder M-1912 kalibra 75 mm, koji je bio u naoružanju konjičke artiljerije francuske vojske. Lakši od službenog francuskog topa M-1897, ali nešto manjeg dometa, koristio je standardni francuski metak, što je bilo bitno za logističku podršku. Dodeljeno je devet diviziona (svaki divizion imao je tri baterije od po četiri oruđa).

■ Značajan ratni plen

Brdska artiljerija je takođe dobila devet diviziona, ali oruđa su bila različitih sistema. Počev od starih, sporometnih brdskih topova De Bange kalibra 80 mm, koji će se kasnije zameniti brzometnim topovima Šnajder-Dakrest kalibra 65 mm. Iz Maroka je transportovan jedan zaplenjeni divizion sistema Krup kalibra 70 mm, iz Francuske dva diviziona Šnajder-Danglis kalibra 75 mm i dve baterije srpskih brzometnih topova, Šnajder M-1907 prenesenih preko Albanije. Svaka divizija dobila je i po divizion haubičke artiljerije. Haubice sistema Šnajder M-1915 kalibra 120 mm, bile su praktično identične sa haubicama M-1910, koje su korišćene još od Prvog balkanskog rata. Igrom sudbine, ove haubice "Šnajder" je izradio za Bugare, međutim, kako su se oni oktobra 1915. našli na strani Centralnih sila, isporuka je stopirana i deo ovih oruđa je uveden u naoružanje francuske artiljerije, a deo je dat Srbima. Jedan deo oruđa je bio starijeg sistema Bake M-1890 kalibra 120 mm.

Pored toga, Srpskoj vojsci je data na raspolaganje po potrebi, kompletna teška artiljerija Istočne vojske. Na srpskom sektoru se uvek nalazila grupa od tri baterije dugih topova Šnajder M-1913 kalibra 105 mm, baterija dugih topova De Bange M-1878 L kalibra 120 mm, tri baterije dugih topova De Bange M-1877 L kalibra 155 mm i dve baterije brzometnih, dalekometnih topova Filu kalibra 155 mm. Ratni plen omogućio je Srbima i određenu samostalnost, kada je teška artiljerija u pitanju. Ovu armijsku artiljeriju činila su trofejna oruđa i to: dva bugarska dalekometna topa sistema Krup M-1904, kalibra 105 mm, jedna nemačka haubica sistema Krup kalibra 150 mm i dva topa kalibra 4,7 inča (120 mm) dobijena na poklon od Engleza. Kasnije, pred proboj Solunskog fronta, ovoj grupi su dodeljene i četiri baterije najmodernijih haubica sistema Šnajder M-1917 C kalibra 155 mm.

Prilikom priprema za proboj Solunskog fronta, sva artiljerija je dodatno ojačana, uključujući i raspolaganje sa ogromnim količinama municije svih kalibara. Sve ovo je dovelo do više nego uspešno obavljenog zadatka - proboja fronta i oslobođenja